

trecute¹(«Румунська православна церква в Марамуреші в минулому»), *Istoria vieții bisericești a românilor*² («Історія церковного життя румунів»).

Як архівіст, учений також видав кілька досліджень, присвячених документальним фондам та історії і стану архівної справи на Буковині³.

Таким чином, науковий доробок професора церковної історії Чернівецького університету д-ра С. Релі (1882–1945) відзначається ґрунтовною джерельною базою та розмаїттям проблематики, яка охоплює праці з історичного краєзнавства, церковної історії, культури й архівознавства. Найбільшої уваги з-поміж численних праць ученого заслуговують роботи, присвячені історії будівництва митрополичої резиденції в Чернівцях, історичному минулому міста Сірет і релігійним пам'яткам Буковини. Ці дослідження не втратили своєї актуальності понині.

3.7 ДОСЛІДНИК ТА АРХЕОГРАФ ТЕОДОР БЕЛАН*

Олександр Руснак

Теодор Белан (рум. Teodor Bălan) – відомий дослідник історії Буковини, один з активних представників румунської історіографії міжвоєнної доби, архівіст, викладач Чернівецького університету, директор університетської бібліотеки та директор архіву в Чернівцях. Як зазначила історик Іляна-Марія Ратку, Т. Белан «був чимось більшим, ніж істориком та архівістом – хоча його діяльність найчіткіше визначена між цими координатами – він був справді культурною людиною, яка проявила себе на багатьох рівнях: і як викладач, і як збирач та редактор документів, і як публіцист»⁴.

Найбільш плідний період його багатогранної діяльності тісно пов'язаний із Чернівцями. Але треба брати до уваги те, що це була доба активного формування поглядів румунської історіографії щодо Буковини після входження краю до складу Румунії у 1918 р. Тодішній національний і політичний контекст,

¹ Reli S. Biserica Ortodoxă Română din Maramureș în vremile trecute, Cernăuți, 1938.

² Reli S. *Istoria vieții bisericești a românilor*. Cernăuți, 1942. Vol. I.

³ Reli S. Documente slavo-române din sec. XV–XVI păstrate în Arhiva Statului din Cernăuți. *Codrul Cosminului*. Cernăuți, 1925–1926. Nr. II–III. P. 431–442; Reli S. Ceva despre fondurile arhivistice din Arhivele Bucovinei. *Revista arhivelor*. București, 1926. An. II. Nr. 5. P. 305–311; Reli S. *Arhivele Statului din Cernăuți*, 1941. An. IV. Nr. 2. P. 248–255.

⁴ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) – istoric și arhivist al Bucovinei. Suceava, 2013. P. 17.

**Жертводавці Церкви святих імператорів
Костянтина і Олени в Гура-Гуморі, серед яких –
подружжя Беланів**

походила із місцевої заможної русинської (української. – Авт.) родини², за іншою – з польської³, а коріння батька, який працював службовцем, було з Мarmorощини⁴.

З матеріалів автобіографії Т. Белана, що також зберігається в особовому фонді сучавського архіву, можна дізнатися й про його освіту. У 1892–1896 рр. він навчався у православній початковій школі в Чернівцях. А вже упродовж 1896–1904 рр. – у Першій ц. к. гімназії, після чого вступив до філософського факультету Чернівецького університету, де відвідував

безумовно, вплинув на всю діяльність Т. Белана й на наукову в тому числі, що часто визначало інтерпретаційні рамки автора.

Народився 26 липня 1885 р. в Качиці неподалік містечка Гура-Гумора (тоді – Герцогство Буковина, Австро-Угорщина). За матеріалами його особового фонду із сучавського архіву при хрещенні – Теодорус Грегориус Балан (лат. Theodorus Gregorius Balan)¹. Серед ктиторів Церкви святих імператорів Костянтина і Олени в Гура-Гуморі він також записаний як Тодор Балан (рум. Todor Balan).

Його батьки – Григорій (рум. Grigore) і Марія (рум. Maria). За однією з версій мати Теодора

¹ Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale. Inventar Fond personal Teodor Bălan (1402-1972). URL: http://arhivenationale.ro/site/download/arhive_judetene/suceava/Balan-Teodor-fond-personal-1402-1972-inventar-nr.-405.pdf.

² Tugui P. Teodor Bălan. Profil biobibliographic. *Glasul Bucovinei*. Cernăuți-București. VII. 2000. № 1. P. 45.

³ Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972): viața și opera. Iași: Junimea, 2003. P. 36.

⁴ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) – istoric și arhivist al Bucovinei. P. 74–75.

заняття у З. Герцберга-Френкеля, Ф. Циглауера фон Блументаля, Р. Ф. Кайндля, В. Мільковича, Й. Кромайєра, О. Калужняцького, І. Сбієри, С. Пушкаріу й інших відомих викладачів¹. При цьому впродовж 1906–1907 рр. за стипендією навчався у Віденському університеті, де спеціалізувався на історії та географії². За час, проведений в Alma mater у Чернівцях, він «вдосконалив знання польської та російської (імовірно, української чи церковнослов'янської. — Авт.) мов»³, що дало йому можливість у майбутньому читати в оригіналі багато потрібних для досліджень документів.

Теодор Белан. 1910 р.

У студентські роки спершу був членом академічного товариства «Жунімя», де виконував обов'язки бібліотекаря. У травні 1905 р. вже став співзасновником нового студентського товариства «Дачія». А в серпні того ж року разом з іншими студентами-румунками започаткував товариство «Аркаш»⁴. Як один із лідерів молодіжного середовища Чернівців, у червні 1906 р. Т. Белан у складі делегації з 2000 молодих людей з Буковини їздив на «Румунську загальну виставку»⁵.

Склавши випускний екзамен у Чернівцях у 1908 р., він отримав диплом вчителя історії, географії та румунської, німецької мов⁶. Із цим далі розпочав свою педагогічну діяльність в державній гімназії у Кимполунзі Молдавському. З 1910 р. — у Чернівцях, потім — у Сучаві (1912–1918 рр. з перервою)⁷.

Відповідно до наказу, опублікованого 17 липня 1914 р. був мобілізований, але до 1915 р. перебував у Сучаві, аж допоки його не відправили в офіцерську школу поблизу Відня. У 1917 р. брав участь у боях в Італії⁸. Повернувшись наприкінці 1918 р. з фронту, він до 1940 р. працював у ліцеї імені Арона Пумнула в Чернівцях⁹.

¹ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) — istoric și arhivist al Bucovinei. P. 77.

² Bălan S. Viața și activitatea lui Teodor Bălan / Ediție îngrijită de Corneliu Bălan. București: Editura Universității din București — Bucharest University Press, 2024. P. 16–17.

³ Цит за: Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972): viața și opera. P. 40.

⁴ Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972): viața și opera. P. 41.

⁵ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) — istoric și arhivist al Bucovinei. P. 79.

⁶ Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972): viața și opera. P. 42.

⁷ Bălan S. Viața și activitatea lui Teodor Bălan / Ediție îngrijită de Corneliu Bălan. P. 18–19.

⁸ Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972): viața și opera. P. 44.

⁹ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) — istoric și arhivist al Bucovinei. P. 79.

У 1919 році Т. Белан одружився. Його дружина Сільвія Белан (1895–1981 рр.) також була відомою інтелектуалкою, яка вивчала романську філологію та отримала докторський ступінь у Відні¹. Обвінчалися молодята в православній церкві села Теремблече. У них народилося двоє синів: Вірджіл і Маріус².

Новим етапом у його науковому розвитку стало стажування в 1922–1923 рр. у Відні на запрошення професора О. Редліха. Серед інших, він відвідував курс «розшифровки старих латинських і німецьких документів». Там Т. Белан розпочав працювати над своєю докторською дисертацією на тему: «Румунська революція в Трансільванії в 1848–1849 рр.»³. Але хоч робота і була завершена й схвалена австрійським академічним керівництвом, її автор відмовився від свого проєкту через плату, запроваджену для докторантів-іноземців⁴.

Повернувшись до Чернівців, Т. Белан затвердив нову тему докторської дисертації – «Придушення національного руху на Буковині в роки світової війни 1914–1918 рр.». Робота була опублікована вже в 1923 р.⁵ й отримала позитивні відгуки відомих румунських науковців. Свого роду поверненням до цієї теми стала його праця «Буковина у світовій війні»⁶, що вийшла з друку 1929 р.

Як зазначив сам автор, у його першій із вказаних праць він «описав спосіб, у який Австрія придушувала національні рухи»⁷. У другій же – «розглядається військова сторона з її економічними та політичними наслідками»⁸.

Для підготовки досліджень Т. Белан використав матеріали з архівів і періодичних видань Чернівців і Відня. На жаль, йому не вдалося належним чином попрацювати у військовому архіві у Відні, оскільки деякі документи, що стосувалися Першої світової війни, тоді ще не були доступні для користувачів.

«Придушення національного руху на Буковині в роки світової війни 1914–1918 рр.» – робота, завдяки якій Т. Белан 1930 р.⁹ отримав ступінь доктора історії в Чернівецькому університеті¹⁰. Вона присвячена історії румунського національного руху на теренах краю від середини XIX ст. та під час

¹ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) – istoric și arhivist al Bucovinei. P. 77–78.

² Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972): viața și opera. P. 47.

³ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) – istoric și arhivist al Bucovinei. P. 79–80.

⁴ Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972): viața și opera. P. 50.

⁵ Bălan T. Suprimarea mișcării naționale din Bucovina pe timpul războiului mondial 1914–1918. Cernăuți: Societatea Tipografică Bucovineană, 1923. 216 p.

⁶ Bălan T. Bucovina în Războiul Mondial. Extras din “Codrul Cosminului” VI 1929, Buletinul Institutului de Istorie și Limbă dela Universitatea din Cernăuți. Cernăuți: Institutul de Arte Grafice și Editură “Glasul Bucovinei”, 1929. 135 p.

⁷ Bălan T. Bucovina în Războiul Mondial. P. 1.

⁸ Ibid.

⁹ Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972). P. 50.

¹⁰ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) – istoric și arhivist al Bucovinei. P. 116.

Першої світової війни. Автор проаналізував переслідування громадських діячів, цензуру, арешти, депортації. Значну увагу приділено методам придушення політичної активності місцевого населення. Акцент зроблено й на історії москвофільського руху (причому від самого зародження), російській пропаганді, спробам австрійського уряду протидіяти цим впливам.

Щодо іншої його праці «Буковина у світовій війні», то вона перегукується за змістом із попередньою. Вона добре структурована, складається з 15 розділів, у яких автор торкнувся низки різнопланових проблем, пов'язаних із минулим Буковини, переважно впродовж 1914–1918 рр.

Зокрема, Т. Белан сфокусував свою увагу на трьох російських окупаціях Буковини, описав «австрійські окупації» краю 1915–1916 рр. і 1917–1918 рр., висвітлив вплив лютневої революції в Росії на стан справ на фронті й у Чернівцях, проаналізував становище населення на Буковині в умовах війни (залучення цивільних до військових робіт, реквізиції).

Окремі розділи він присвятив збиткам, котрих завдали російська, німецька й австро-угорська армії. Оскільки однією з ключових тем, які підняв автор, є входження Буковини до складу Румунії 1918 р., то цілком закономірно, що він коротко охарактеризував національні рухи у краї (румунський та український) як до війни, так і у жовтні – листопаді 1918 р. У вигляді додатків Т. Белан опублікував низку документів, що стосуються теми дослідження.

Попри все, слід вказати, що в цих двох працях автор досить критично підійшов до оцінки австрійської адміністрації та українського національного руху на Буковині, допустивши й певні перебільшення. Адже твердження на зразок «чим більше ми вивчаємо їхню ситуацію, тим більше ми переконуємося, що українці є не що інше, як австрійський продукт»¹ складно вважати науково обґрунтованими.

Період 1920-х рр. виявився доволі плідним у науковій діяльності Т. Белана. Одна за одною з-під його пера вийшли такі праці, як-от «Маєток Чорнівка та родина Гурмузакі»², «Шипинська земля» (надрукована спершу в «Голосі Буковини», а потім окремою брошурою)³, «Лук'ян Кобилиця: Внесок у пізнання політичних подій 1848 та 1849 років на Буковині»⁴.

Є у його доробку й така публікація, як «Полковник Урбан на Буковині 1849 року»⁵. Спершу вона була надрукована як стаття в «Народному

¹ Bălan T. Bucovina în Războiul Mondial. P. 15.

² Bălan T. Moșia Cernauca și Familia Hurmuzachi. Cernăuți: Tiparul "Mitropolitul Silvestru", 1925. 31 p.

³ Bălan T. Țara Sepenicului. Extras din "Glasul Bucovinei", Noemvrie 1926. Cernăuți: Institutul de Arte grafice și Editură "Glasul Bucovinei", 1926. 16 p.

⁴ Bălan T. Lukian Kobilitza: Ein Beitrag zur Kenntnis der politischen Ereignisse der Jahre 1848 und 1849 in der Bukowina. Cernăuți: Druk "Eminescu", 1926. 15 p.

⁵ Bălan T. Colonelul Urban în Bucovina 1849. Extras din Calendarul poporului Cernăuți 1926. Cernăuți: Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1926. 20 p.

календарі» у Чернівцях, а потім окремою брошурою. Написана переважно на основі архівних джерел, у додатках містить добірку документів. Очевидно, що вибір такої теми зумовлений тим, що один із братів його батька пішов добровольцем у 1848 р. до полку прикордонної варті з Несеуда, яким керував полковник Урбан¹.

Паралельно зі своєю основною роботою ще в червні 1922 р. разом із Р. Киндею, С. Релі, В. Греку та А. Боканецом був запрошений працювати в Державній архівній комісії Буковини. Спочатку впродовж 1924–1932 рр. Т. Белан вів активну діяльність як член цієї комісії, а після відставки С. Релі його було призначено директором². У 1938 р. комісію було реорганізовано в Чернівецьку регіональну дирекцію державних архівів, яку продовжив очолювати Т. Белан. Відтак, до 1942 р. він присвятив значну частину свого часу діяльності з координації управління роботи архіву на Буковині (навіть перебуваючи за межами краю у 1940–1941 рр., продовжував цим займатися)³.

Свідченням його фаховості є навіть виступ на установчому засіданні архівної комісії 22 вересня 1922 р., коли ним були порушені важливі питання організаційного характеру, без вирішення яких неможливою була б якісна робота зі збереження документів. У подальшому активно підтримував ідею повернення на Буковину архівних матеріалів з тодішніх польських архівів Станіслава, Львова й Перемишля⁴.

Також у 1920-х рр., зародилася його основна робота як археографа – видання буковинських документів. До таких перших добірок Т. Белана належить менш znana навіть серед фахівців невеличка збірка «Нові документи про родину Хиждеу»⁵, що стосується минулого цього давнього відомого молдавського роду. Вперше ці матеріали побачили світ у «Анналах Добруджі» за 1926 р., і того ж року – як витяг з «Анналів», окремою брошурою, надрукованою в Інституті образотворчих мистецтв і видавництві «Голос Буковини» в Чернівцях.

Упорядник здійснив серйозну пошукову роботу, адже він зібрав не лише документи чернівецького архіву, а й матеріали з приватних колекцій, які присвячені минулому родини Хиждеу. Саме введення останніх у науковий обіг – головна його заслуга.

Загалом він опрацював 15 документів, які переклав румунською мовою. Їх нижня хронологічна межа – 1665 р., верхня – 1824 р. Більшість

¹ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) – istoric și arhivist al Bucovinei. P. 75.

² Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972). Viața și opera. P. 52–53.

³ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) – istoric și arhivist al Bucovinei. P. 81.

⁴ Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972). Viața și opera. P. 53–54.

⁵ Bălan T. Noul documente privitoare la familia Hăjdău. Cernăuți: Institutul de Arte Grafice și Editura „Glasul Bucovinei”, 1926. 20 p.

із них стосуються періоду, коли частина родини (по лінії Стефана) емігрувала в Польщу після Хотинської битви 1673 р., втративши свої маєтки в Молдавії. Але в нього були ще брати і сестри, які залишилися на рідній землі або, можливо, після нетривалого вигнання повернулися. Якраз про їх володіння і йдеться у збірці. Документи, опрацьовані й опубліковані Т. Беланом, містять чимало фактів, пов'язаних із родинним деревом Хиждеу¹.

Згідно з документами, опублікованими Т. Беланом, представники родини Хиждеу продовжували жити на території Молдавії і після 1673 р. Останні дані, які наведені дослідником, належать до 1824 р., засвідчують безперервність їх перебування на рідній землі аж до повернення частини роду з еміграції. А перелік маєтків, що належали родині, виходить далеко за межі кількох сіл Хотинщини, власником яких був Олександр Хиждеу в XIX ст.

У серпні 1929 р. Т. Белан керував археологічними розкопками руїн Цецинської фортеці. Дослідження були частиною програми Військового музею у Бухаресті. Тоді вдалося зняти шар землі, що вкривав руїни, й обстежити контрафорс у південно-східній частині укріплень. Здійснено фотофіксацію решток споруди².

Окрім цього, він продовжував вести жваву діяльність на культурній ниві. З 1925 р. брав участь у засіданнях Інституту історії та мови, заснованого І. Ністором при Чернівецькому університеті, регулярно друкуючись на сторінках бюлетеня Інституту історії та мови «Кодрул Косминулуй». Як член Товариства румунської культури та літератури на Буковині, починаючи з 1923 р., Т. Белан провів значну кількість конференцій³.

Отримання докторського ступеня та дуже плідна діяльність у галузі історії, дослідження документальних джерел Буковини дали право зареєструватися на кваліфікаційний іспит з румунської історії в Чернівецькому університеті. Щоб отримати кваліфікацію, Теодор Белан підготував працю «Ворництво в Молдавії»⁴, опубліковану в 1931 р.

Після присвоєння звання доцента 1 лютого 1932 р. почав викладати на філософсько-філологічному факультеті Чернівецького університету. Його курси охоплювали проблеми історії Молдавії та історії Буковини: «Аграрне

¹ Див. детальніше: Руснак О. Внесок Т. Балана у вивчення минулого родини Хиждеу. *Спільність молдовської та української культур* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (27–28 вересня 2013 р.) м. Чернівці, Одеса : «ВМВ», 2013. С. 122–125.

² Піддубний І. Дослідження на горі Цецина (Рефлексії на публікації про історію кам'яної вежі). *Археологія Буковини: здобутки та перспективи* : тези доповідей VIII міжнародного наукового семінару (м. Чернівці, 6 грудня 2024 р.). Чернівці : Технодрук, 2024. С. 146–147.

³ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) — istoric și arhivist al Bucovinei. P. 81.

⁴ Bălan T. Vornicia în Moldova. Extras din “Codrul Cosminului” VII, 1931, Buletinul Institutului de Istorie și Limbă dela Universitatea din Cernăuți. Cernăuți: Institutul de Arte Grafice și Editură “Glasul Bucovinei”, 1931. 146 p.

Т. Белан. 30-ті роки XX ст.

життя в минулому Молдавії», «Діяльність бояр при дворі молдавських господарів», «Сани при дворі молдавських господарів», «Історія Буковини». А вже 3 грудня 1938 р. його призначили доцентом цього факультету на постійній посаді, але з почесним статусом, оскільки тоді не було вільних місць на жодній з кафедр¹.

Невдовзі після того, як Т. Белан почав викладання в Чернівецькому університеті, упродовж 1933–1942 рр., один за одним стали виходити з друку томи «Буковинських документів»², які з огляду на їх обсяг, тривалість роботи над проектом (10 років) та значення для історіогра-

фії Буковини по праву можна вважати *opus magnum* дослідника.

Він опублікував 6 томів збірника, які охоплюють різнопланові матеріали з історії краю переважно з XVI–XIX ст. У румунській історіографії це джерело фактично стало канонічним. Це був свого роду історіографічний резонанс за впливом на формування румунського історичного дискурсу щодо Буковини. Ба більше, це чи не єдина велика публікація автора, яка активно зберігається в науковому обігу до сьогодні й продовжує використовуватись істориками різних країн.

У цій роботі Т. Белан опублікував архівні матеріали з відповідних установ Чернівців, Відня, Львова та з приватних колекцій. Збірник містить різноманітні документи: урядові акти, листи, донесення, переписку адміністрації, судові матеріали, церковні документи тощо. Документи впорядковані хронологічно, в окремих випусках подані з короткими передмовами або коментарями від укладача. Документи опубліковані переважно румунською мовою (в оригіналі або в перекладі), але трапляються й тексти німецькою, польською, церковнослов'янською. При цьому автор часто модернізує орфографію

¹ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) — istoric și arhivist al Bucovinei. P. 81–82.

² Documente Bucovinene. vol. I / T. Bălan. Cernăuți: Institutul de Arte Grafice și Editură "Glasul Bucovinei", 1933. 299 p.; Documente Bucovinene. vol. II / T. Bălan. Cernăuți: Institutul de Arte Grafice și Editură "Glasul Bucovinei", 1934. 216 p.; Documente Bucovinene. vol. III / T. Bălan. Cernăuți: Editura consiliului eparhial al Mitropoliei Bucovinei, 1937. 257 p.; Documente Bucovinene. vol. IV / T. Bălan. Cernăuți: Tiparul "Mitropolitul Silvestru", 1938. 299 p.; Documente Bucovinene. vol. V / T. Bălan. Cernăuți: Tiparul "Mitropolitul Silvestru", 1939. 264 p.; Documente Bucovinene. vol. VI / T. Bălan. București: Editra Casei Școalelor și a Culturii Poporului, 1942. 504 p.

і пунктуацію, що в деяких випадках ускладнює джерелознавчий аналіз оригінального тексту.

Але, попри все, збірник має велике значення для істориків, оскільки містить численні документи, які інакше були б важкодоступними або й взагалі втраченими. Ці матеріали є значною джерельною базою для вивчення історії Буковини XVI–XIX ст. Їх цінність полягає в широкому охопленні адміністративних, соціальних, релігійних і політичних аспектів. Зрештою офіційним визнанням заслуг упорядника стала нагорода, отримана від Румунської академії у 1942 р. за цю роботу¹.

Після смерті Т. Белана інші дослідники (зокрема, в Бухаресті, Сучаві) продовжили публікацію нових томів під тією ж назвою², що також свідчить про визнання його праці як фундаментальної та орієнтирної. Нові три томи містять 520 документів і охоплюють досить великий хронологічний відрізок — 1467–1899 рр. Проте ці пізніші видання вже мають іншу наукову та ідеологічну рамку, а також відрізняються методикою добору й подання джерел.

З чернівецьким періодом діяльності Т. Белана пов'язані ще кілька його праць. Зокрема, це брошура «Зниклі села Буковини»³ й ґрунтовна монографія «Дмитро Ончул. 1856–1923»⁴. Обидві роботи мають чітко виражений краєзнавчий характер. Перша — присвячена проблемі зниклих поселень на Буковині або тим, що змінили назву. У 9 розділах іншої книги автор представив детальну біографію відомого румунського історика, педагога й науковця, професора Бухарестського університету, директора Державного архіву Румунії, дійсного члена Румунської академії. У додатках він подав важливі документи, пов'язані з життєвим шляхом Д. Ончула, і список його публікацій.

У 1940 р. Т. Белан вимушено перебрався до Букшої поблизу Кимполунгу. При цьому він залишив у Чернівцях усі свої особисті «скарби»: «Все, що я мав дороге: бібліотека, мої колекції монет, картини, меблі... мої колекції фотографій, плакатів — я не знаю, чи знаєте ви, що мій будинок був історичним музеєм — все було втрачено»⁵.

Потім було перебування в Сибіу, де він працював вчителем історії у школі «Георгія Лазера». При цьому він намагався й надалі займатися питаннями, пов'язаними із чернівецьким архівом. Але, повернувшись у липні 1941 р., залишився керувати роботою архіву до 1 вересня 1942 р.

¹ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) — istoric și arhivist al Bucovinei. P. 83.

² Documente Bucovinene, vol. VII / T. Balan. Iași: TAIDA, 2005. 318 p.; Documente Bucovinene, vol. VIII / T. Balan. Iași: TAIDA, 2005. 234 p.; Documente Bucovinene, vol. IX / T. Balan. Iași: TAIDA, 2006. 164 p.

³ Bălan T. Satele dispărute din Bucovina: Extras din vol. omagial închinat lui Ion I. Nistor. Cernăuți: Institutului de arte grafice și editură Glasul Bucovinei, 1937. 29 p.

⁴ Bălan T. Dimitrie Onciul. 1856–1923. Cernăuți: Tiparul "Mitropolitul Silvestru", 1938. 175 p.

⁵ Цит за: Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972). Viața și opera. P. 57.

Після відставки до 1 серпня 1945 р. очолював бібліотеку Чернівецького університету. Але установа належним чином у цей час не функціонувала. Відбулася евакуація книжкової колекції бібліотеки до Сібіу. Проте невдовзі вона була передана радянській владі для повернення до Чернівців, і Т. Белан вирішив піти на пенсію та виїхати до свого рідного містечка Гура-Гумора¹.

Він продовжив там працювати над зібраними раніше матеріалами. Але таких ґрунтовних видань, як, наприклад, «Буковинські документи», Т. Белан уже не опублікував. Йому вдалося підготувати роботу «З історії Кимполунга» й кілька менш значних досліджень². Так і залишилися в рукописах 12 томів «Документів монастирів з Буковини»³.

Великою мірою на продуктивність дослідника вплинула зміна політичного режиму в Румунії після Другої світової війни. Адже фактично саме впродовж першого десятиліття (1947–1956 рр.) життя при новій владі з-під пера Т. Белана не вийшло взагалі нічого⁴.

Помер 25 листопада 1972 р. в рідному містечку Гура-Гумора неподалік Сучави в Румунії⁵. Сталося це, коли він переглядав один зі своїх рукописів, який зараз зберігається в Національному музеї Буковини в Сучаві⁶.

3.8 ВОЛОДИМИР ГОЛОБУЦЬКИЙ — ЛЮДИНА, ПЕДАГОГ, ІСТОРИК-КОЗАКОЗНАВЕЦЬ*

Тарас Ковалець, Галина Яценюк

Життєвий шлях і професійне становлення Володимира Олексійовича Голобуцького (1903–1993) відображають складні перипетії становища української інтелігенції совєцького періоду. Його біографія є яскравим прикладом того, як талановитий науковець був змушений пристосовуватись до ідеологічних вимог системи, але при цьому таки спромігся зберегти наукову резистентність і зробити вагомий внесок у розвиток українського історіописання.

¹ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) — istoric și arhivist al Bucovinei. P. 83.

² Ibid. P. 84.

³ Iacobescu M. Redescoperirea și prețuirea unui istoric de seamă al Bucovinei: *Teodor Bălan (1885–1972). Teodor Bălan (1885–1972). Viața și opera*. Iași: Junimea, 2003. P. 11.

⁴ Mareci H. Teodor Bălan (1885–1972). *Viața și opera*. P. 63–64.

⁵ Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale. Inventar Fond personal Teodor Bălan (1402–1972). URL: http://arhivelenationale.ro/site/download/arhive_judetene/suceava/Balan-Teodor-fond-personal-1402-1972-inventar-nr.-405.pdf.

⁶ Ratcu I.-M. Teodor Bălan (1885–1972) — istoric și arhivist al Bucovinei. P. 84.